

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
Р І Ш Е Н Н Я
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

у справі за конституційним зверненням асоціації „Дім авторів музики в Україні“ щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України „Про судовий збір“ у взаємозв’язку з положеннями пункту „г“ частини першої статті 49 Закону України „Про авторське право і суміжні права“

м. К и ї в
28 листопада 2013 року
№ 12-рп/2013

Справа № 1-17/2013

Конституційний Суд України у складі суддів:

Овчаренка В’ячеслава Андрійовича – головуючого,
Бауліна Юрія Васильовича – доповідача,
Вдовіченка Сергія Леонідовича,
Головіна Анатолія Сергійовича,
Гультая Михайла Мирославовича,
Запорожця Михайла Петровича,
Касмініна Олександра Володимировича,
Колоса Михайла Івановича,
Литвинова Олександра Миколайовича,
Маркуш Марії Андріївни,
Стецюка Петра Богдановича,
Тупицького Олександра Миколайовича,
Шаптали Наталі Костянтинівни,
Шишкіна Віктора Івановича,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням асоціації „Дім авторів музики в Україні“ щодо офіційного тлумачення положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону України „Про

судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674–VI з наступними змінами (Відомості Верховної Ради України, 2012 р., № 14, ст. 87) (далі – Закон № 3674) у взаємозв’язку з положеннями пункту „г“ частини першої статті 49 Закону України „Про авторське право і суміжні права“ від 23 грудня 1993 року № 3792–XII (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 13, ст. 64) з наступними змінами (далі – Закон № 3792).

Приводом для розгляду справи відповідно до статей 42, 43 Закону України „Про Конституційний Суд України“ стало конституційне звернення асоціації „Дім авторів музики в Україні“.

Підставою для розгляду справи згідно зі статтею 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“ є наявність неоднозначного застосування судами України положень пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674.

Заслухавши суддю-доповідача Бауліна Ю.В. та дослідивши матеріали справи, у тому числі позиції Верховного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Вищого господарського суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної служби інтелектуальної власності України, Державної реєстраційної служби України, Державної судової адміністрації України, науковців Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб’єкт права на конституційне звернення – неприбуткова, некомерційна господарська асоціація „Дім авторів музики в Україні“ (далі – Асоціація) – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень пункту 7 частини першої

статті 5 Закону № 3674 у взаємозв'язку з положеннями пункту „Г“ частини першої статті 49 Закону № 3792 в аспекті того, чи поширюються положення пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 про звільнення від сплати судового збору на організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав (далі – організації колективного управління) у разі їх звернення до суду із заявою щодо захисту майнових прав та інтересів суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

Необхідність в офіційному тлумаченні автор клопотання, посиляючись на копії відповідних судових рішень, обґрунтовує неоднозначним застосуванням господарськими судами зазначених положень Закону № 3674, а саме: в одних випадках суди брали до розгляду позовні заяви, апеляційні та касаційні скарги Асоціації в інтересах суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав без сплати судового збору, а в інших – повертали їх без розгляду з мотивів несплати судового збору за їх подання.

2. Вирішуючи порушене в конституційному зверненні питання, Конституційний Суд України виходить з такого.

2.1. Згідно з Конституцією України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності; кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (частини перша, друга статті 54). Права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша статті 55 Конституції України).

Відповідно до частини першої статті 67 Основного Закону України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом.

2.2. Цивільний кодекс України (далі – Кодекс) регламентує, що право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений Кодексом та іншим законом (частина перша статті 418). Суб'єктами авторського права є автори літературних письмових творів белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книг, брошур, статей тощо); виступів, лекцій, промов, проповідей та інших усних творів; комп'ютерних програм; баз даних; музичних творів з текстом і без тексту; драматичних, музично-драматичних творів, пантомім, хореографічних та інших творів, створених для сценічного показу, та їх постановок; аудіовізуальних творів тощо, а також їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права (стаття 7, частина перша статті 8 Закону № 3792). Згідно з частиною першою статті 36 Закону № 3792 суб'єктами суміжних прав визнаються виконавці творів, виробники фонограм та відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань творів, вироблення фонограм та відеограм, а також організації мовлення та їх правонаступники.

Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких визначається Кодексом та іншим законом (частина друга статті 418 Кодексу). Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності і не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом (частина друга, четверта статті 423 Кодексу). Своїми майновими правами суб'єкти авторського права і (або)

суміжних прав можуть управляти особисто, через свого повіреного або на колективній основі через організації колективного управління, створені такими суб'єктами (стаття 45, частина друга статті 47 Закону № 3792). Організації колективного управління є юридичними особами, що здійснюють управління на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав та не мають на меті одержання прибутку (абзац дев'ятнадцятий частини першої статті 1, частина друга статті 48 Закону № 3792). Організації колективного управління діють на підставі статутів, у межах повноважень, одержаних від суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав (абзац другий частини першої статті 48 Закону № 3792). Відповідно до Кодексу організації колективного управління є непідприємницькими товариствами – юридичними особами приватного права (абзац другий частини другої статті 81, стаття 85, частина друга статті 87).

Повноваження на колективне управління майновими правами передаються організаціям колективного управління авторами та іншими суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав на основі договорів, укладених у письмовій формі (частина третя статті 48 Закону № 3792). У разі наявності повноважень, передбачених статутними документами, та доручень суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав організації колективного управління можуть вчиняти дії щодо захисту прав цих суб'єктів, у тому числі шляхом звернення до суду (пункт „г“ частини першої статті 49 Закону № 3792).

Отже, організації колективного управління як юридичні особи приватного права, що створені суб'єктами авторського права і (або) суміжних прав, здійснюють свою діяльність з управління майновими правами вказаних суб'єктів на підставі укладеного з ними письмового договору, в якому встановлено вичерпний перелік повноважень цих

організацій, у тому числі вчинення дій щодо судового захисту майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав.

2.3. Судовий захист майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав організаціями колективного управління передбачає їх звернення до відповідного судового органу з метою поновлення чи визнання майнових прав зазначених суб'єктів, якщо ці права порушені, не визнаються чи оспорується. Таке звернення до суду пов'язане з необхідністю сплати судового збору, що впливає на можливість доступу особи до правосуддя та отримання нею судового захисту, гарантованого статтею 55 Конституції України.

Законом № 3674 визначено правові засади справляння судового збору, платників, об'єкти та розміри ставок судового збору, порядок сплати, звільнення від сплати та повернення судового збору. Згідно зі статтею 1 Закону № 3674 судовий збір справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених цим законом, і включається до складу судових витрат. За статтею 2 Закону № 3674 платниками судового збору є: громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні) та фізичні особи – підприємці, які звертаються до суду чи стосовно яких ухвалене судове рішення, передбачене цим законом.

Гарантією реалізації права на судовий захист в аспекті доступу до правосуддя є встановлення законом помірною судового збору для осіб, які звертаються до суду. Це відповідає Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя, від 14 травня 1981 року № R (81) 7: „В тій мірі, в якій судові витрати становлять явну перешкоду доступові до правосуддя, їх треба, якщо це можливо, скоротити або скасувати“ (підпункт 12 пункту D).

Отже, сплата судового збору за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів є складовою доступу до правосуддя, який є елементом права особи на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України.

2.4. У частині другій статті 3 Закону № 3674 визначено перелік об'єктів – заяв до суду, за подання яких судовий збір не справляється, а в статті 5 цього закону – вичерпний перелік суб'єктів, які звільняються від сплати судового збору за подання до суду позовів, заяв, скарг та за видачу судами документів, а також підстави звільнення від сплати судового збору осіб, які звертаються із заявами про захист не власних прав, а охоронюваних законом прав та інтересів інших осіб.

Захист у судах прав та інтересів інших осіб є однією з гарантій реалізації конституційного права кожного на судовий захист і полягає у зверненні до суду державних органів, органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб, яким законом надано право звертатися із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб (стаття 45 Цивільного процесуального кодексу України, стаття 60 Кодексу адміністративного судочинства України, абзац третій частини першої статті 2, частина друга статті 21, стаття 28 Господарського процесуального кодексу України). Зокрема, згідно з частиною п'ятою статті 47 Закону № 3792 управляти майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі звертатися до суду із заявами про захист цих прав, повноважні державні організації, установчі документи яких передбачають здійснення таких функцій. При цьому відповідно до пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 від сплати судового збору звільняються державні органи, підприємства, установи, організації та громадські організації, які звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством.

2.5. Серед суб'єктів, передбачених у пункті 7 частини першої статті 5 Закону № 3674, які звільняються від сплати судового збору, визначені державні органи, підприємства, установи, організації. Системний та логіко-граматичний аналіз словосполучення „державні органи, підприємства, установи, організації“, що використовується в пункті 7 частини першої статті 5 Закону № 3674, дає підстави для висновку, що означення „державні“ характеризує логічно пов'язані однорідні означувані слова „органи“, „підприємства“, „установи“, „організації“. Саме в такому контексті наведене словосполучення є лексично і граматично завершеним.

Таким чином, згідно з пунктом 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 від сплати судового збору звільняються лише державні органи і державні підприємства, установи та організації, які звернулися до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством. Конституційний Суд України вважає, що на організації колективного управління як юридичних осіб приватного права не поширюється зазначене положення Закону № 3674.

2.6. За пунктом 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 від сплати судового збору звільняються також громадські організації, які звернулися до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством.

Правові та організаційні засади діяльності громадських організацій визначені в Законі України „Про громадські об'єднання“ від 22 березня 2012 року № 4572–VI (далі – Закон № 4572). Громадська організація – це добровільне об'єднання фізичних осіб для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів (частини перша, третя статті 1 Закону № 4572). Згідно з Законом № 4572 засновниками та членами (учасниками) громадської організації як виду громадського об'єднання є

фізичні особи, які можуть утворювати громадську організацію зі статусом або без статусу юридичної особи (частини друга, третя, п'ята статті 1). Необхідним етапом створення громадської організації як юридичної особи є її реєстрація в порядку, визначеному Законом України „Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців“, з урахуванням особливостей, установлених Законом № 4572 (частина перша статті 12 Закону № 4572). Така реєстрація передбачає, зокрема, внесення відомостей про громадську організацію до Реєстру громадських об'єднань і до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців, а також видачу свідоцтва про реєстрацію громадського об'єднання як громадської організації.

Конституційний Суд України виходить з того, що громадська організація може захищати в суді особисті немайнові та майнові права як своїх членів, так і права та охоронювані законом інтереси інших осіб, які звернулися до неї за таким захистом, лише у випадках, якщо таке повноваження передбачено у її статутних документах та якщо відповідний закон визначає право громадської організації звертатися до суду за захистом прав та інтересів інших осіб.

Дія Закону № 4572 не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення, зокрема, непідприємницьких товариств (які не є громадськими об'єднаннями), утворених на підставі інших законів (пункт 6 частини другої статті 2 Закону № 4572). Оскільки організації колективного управління створюються, підлягають реєстрації, провадять та припиняють свою діяльність відповідно до Закону № 3792, вони не належать до громадських організацій, які звільняються від сплати судового збору у разі звернення до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством. Отже, на організації колективного управління у разі їх звернення до суду за захистом майнових прав суб'єктів авторського права і

(або) суміжних прав на підставі пункту „г“ частини першої статті 49 Закону № 3792 не поширюються положення пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674.

Таким чином, Конституційний Суд України дійшов висновку, що створені згідно з частиною другою статті 47 Закону № 3792 організації колективного управління не належать до державних чи громадських організацій, а тому не підлягають звільненню від сплати судового збору на підставі пункту 7 частини першої статті 5 Закону № 3674 у разі звернення до суду із заявами щодо захисту майнових прав та інтересів суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав у випадках, передбачених пунктом „г“ частини першої статті 49 Закону № 3792.

Враховуючи наведене та керуючись статтями 147, 150, 153 Конституції України, статтями 51, 62, 66, 67, 69 Закону України „Про Конституційний Суд України“, Конституційний Суд України

в и р і ш и в:

1. В аспекті конституційного звернення положення пункту 7 частини першої статті 5 Закону України „Про судовий збір“ від 8 липня 2011 року № 3674–VI з наступними змінами у взаємозв'язку з положеннями пункту „г“ частини першої статті 49 Закону України „Про авторське право і суміжні права“ від 23 грудня 1993 року № 3792–XII з наступними змінами необхідно розуміти так, що організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, утворені відповідно до частини другої статті 47 Закону України „Про авторське право і суміжні права“, не належать до тих платників судового збору, які звільняються від його сплати у разі звернення до суду із заявами щодо захисту прав та інтересів інших осіб у випадках, передбачених законодавством.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскаржене.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“ та в інших офіційних виданнях України.

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ